

Mariusz Skorniewski

Źródła do dziejów działalności Kół Gospodyń Wiejskich w Gminie Ułhówek w okresie międzywojennym XX. stulecia

Przedmiotem niniejszego artykułu jest wskazanie źródeł do opisanego działalności Kół Gospodyń Wiejskich¹ z obecnej gminy Ułhówek stowarzyszonych w Związku Kół Gospodyń Wiejskich Południowo-Wschodnich Województw we Lwowie². Przed II wojną światową była to gmina Tarnoszyn³ oraz częściowo gminy Bełż i Uhnów, w skład których wchodziły miejscowości dzisiejszej gminy Ułhówek. Cezury czasowe badań to okres międzywojenny z wyraźnym zaznaczeniem roku 1938, w którym wszystkie (istniejące) Koła GW otrzymały podmiotowość prawną i jako stowarzyszenia⁴ funkcjonowały w strukturach społecznych województwa lwowskiego i państwa polskiego. Tematyka funkcjonowania i istnienia Kół GW na terenie dzisiejszej Polski, ogólnie nastęrcza dużych problemów. Brak lub rozproszenie materiałów źródłowych powoduje, że prezentowany temat, na dzień dzisiejszy, jest tylko zarysem wskazanej problematyki.

Historia organizacji KGW na ziemiach polskich do roku 1939

Złożona, porozbiorowa sytuacja geopolityczna, w której znalazły się ziemie polskie anektowane przez Prusy, Rosję i Austrię, wymusiła powstawanie wiejskich organizacji kobiecych, zazwyczaj w niewiedzy o sobie oraz bez możliwości wspólnego organizowania się i współdziałania. Ten „endemiczny” proces organizacyjny determinowany był wieloma czynnikami, najczęściej mającymi podłoże w dużych przemianach ekonomicznych, administracyjnych i kulturowych, zachodzących na przestrzeni XIX i XX w. Powstawanie i działalność KGW kom-

---

¹ Koło Gospodyń Wiejskich, (dalej: Koło GW).

² Związek Kół Gospodyń Wiejskich Województw Południowo-Wschodnich z siedzibą we Lwowie, (dalej: ZKGWPPW).

³ Rozporządzenie Ministra Spraw Wewnętrznych z dnia 14 lipca 1934 r. o podziale powiatu rawskiego w województwie lwowskim [pisownia oryginalna – M.S] na gminy wiejskie, „Dziennik Ustaw” (dalej: Dz.U.) 1934 nr 64 poz. 550.

⁴ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 27 października 1932 r., Prawo o stowarzyszeniach, Dz.U. 1932 nr 94 poz. 808.

plikowała także polityka zaborcy lub jej brak w sferze relacji pańszczyźnianych (własnościowych), edukacyjnych, czy też stowarzyszeniowych. Samodzielność organizacyjna Kół GW stanowiła z jednej strony o sile organizacji, jednocześnie była przeszkodą w unifikacji, co uwidoczniło się szczególnie w okresie międzywojennym. Niestety do 1939 roku, nie udało się utworzyć jednolitej organizacji, która skupiałaby wszystkie Koła GW z terenu ówczesnej Polski.

Według dostępnych źródeł, pierwsze Koło GW powstało w 1866 roku, na terenie zaboru pruskiego, w Piasecznie k/ Gniewa, pod nazwą „Towarzystwo Gospodyń”⁵. Nieco później na terenie zaboru rosyjskiego, w 1877 roku, nauczycielka i działaczka Filipina Płaskowicka zorganizowała we wsi Janisławice pod Skierniewicami pierwsze kursy wieczorowe dla młodzieży i dorosłych gospodarzy, a także pierwsze Koło GW. Dwa lata później, w 1879 roku, powstaje we wsi Gołąb koło Puław drugie Koło GW założone przez Antoninę z Pledów-Śmiszkową, również nauczycielkę⁶. Niestety powyższa inicjatywa została zastopowana przez władze zaborcze. Lata przełomu XIX i XX w. to liczne więc próby tworzenia i rejestracji organizacji chłopskich, oświatowych, a zarazem kobiecych. Początek XX w. przynosi pewną poprawę, zwłaszcza na terenie zaboru rosyjskiego i pruskiego (niemieckiego), gdzie władze państwowe tworzą nowe prawo stowarzyszeniowe⁷, a co za tym idzie i możliwość budowania struktur wiejskich organizacji kobiecych. Oczywiście zwracając uwagę na rodzaj i profil działalności. Zarejestrowane wówczas kobiece Stowarzyszenia, przykładowo w Wielkopolsce i w Królestwie Polskim⁸, funkcjonowały bez większych przeszkód, nawet w późniejszym okresie międzywojennym.

Organizacja ruchu kobiecego na terenie zaboru austriackiego była wypadkową wydarzeń jakie miały miejsce w 1848 roku⁹ oraz późniejszych procesów liberalizacji i próby decentralizacji państwa wraz z postępującym rozszerzeniem swobód i wolności politycznych, a w tym i prawa do politycznego zrzeszania się i tworzenia stowarzyszeń¹⁰. Od 1867 roku następuje stopniowy rozwój działalności stowarzyszeniowej. Sukcesywnie powstają polskie i ukraińskie organizacje zrzeszające chłopów

⁵ J. Poszepezyński, *Historia Kólek Rolniczych, Kół Gospodyń Wiejskich na ziemiach polskich 1862–2012*, Warszawa 2012, s. 67.

⁶ D. Wawrzykowska-Wierciochowa, *Z Dziejów Kobiety Wiejskiej*, Warszawa 1961, s. 39.

⁷ Ustawa o Stowarzyszeniach z dnia 19 kwietnia 1908 r., Dz. U. Rz. Niem. s. 151; Przepisy tymczasowe o stowarzyszeniach i związkach — ukaz z 4/17 marca 1906 r., Zwód Praw Cesarstwa Rosyjskiego t. XIV, Red. 1906 r.

⁸ Były to: Stowarzyszenia Zjednoczonego Koła Ziemianek, powstałe w 1906 r. na terenie zaboru rosyjskiego oraz Towarzystwo Ziemianek dla Wielkopolski i Pomorza, powstałe w 1910 r. w Poznaniu.

⁹ W odniesieniu do: wybuchu rewolucji „Wiosny Ludów” w 1848 r. oraz ogłoszenia treści Patentu cesarskiego z 17 IV 1848 o zniesieniu pańszczyzny w Galicji.

¹⁰ Ustawa o prawie stowarzyszenia się z dnia 15 list. 1867 r., Dz.U. państwa austriackiego Nr 134.

w towarzystwach Ochotniczych Straży Pożarnych (1875)¹¹, Kółkach Rolniczych (1882), Silskim Gospodarze (1899) i innych¹². Kontynuacją tego kierunku działalności było stworzenie przez władze austriackie i władze Kółek Rolniczych, możliwości organizowania oddziałów kobiecych¹³. Nastąpiło to w 1908 roku. Jednakże dopiero w 1912 roku, członkinie oddziałów nabyły prawo do głosowania w ramach macierzystego Kółka Rolniczego, a co za tym idzie i bezpośredniego wpływu na działalność stowarzyszeniową¹⁴. Wcześniej jednak, w latach 1903–1906 Zarząd Główny Towarzystwa Kółek Rolniczych we Lwowie pod naciskiem żądań kobiet zaczął organizować krótko terminowe kursy gospodarcze. W 1903 roku, powstaje w Albigowej pod Łańcutem, pierwsza szkoła gospodarstwa wiejskiego dla dziewcząt. W 1906 roku powstają pierwsze Koła GW nie stowarzyszone jednak z Kółkami Rolniczymi, aczkolwiek powstałe na ich wzór. Istniejący wówczas we Lwowie Komitet Oświaty im. Marii Wysłouchowej, organizuje ruchome komplety biblioteczne i rozsyła je do kół zgłaszających zapotrzebowanie.

Proces organizacyjny ruchu kobiecego na galicyjskiej wsi wzbudzał nadzieję już nie tylko u samych kobiet. Wraz z powstawaniem nowych oddziałów (Kół GW), oczekiwano wyzwolenia się nowej siły społecznej, pożytecznej dla samych kobiet i dalszego rozwoju Kółek Rolniczych¹⁵. Tak powstałe oddziały kobiece

¹¹ Krajowy Związek Ochotniczych Straży Pożarnych w Królestwie Galicji i Lodomerii z Wielkim Księstwem Krakowskim, powstał podczas I Krajowego Zjazdu Straży, który odbył się w dniach 31 X–1 XI listopada 1875 r., E. Walczak, *Kompendium historii pożarnictwa i straży pożarnych na ziemiach polskich do 1918 roku*, Warszawa 2003, s.15, zob. więcej: J.R. Szaflik, *Dzieje Ochotniczych Straży Pożarnych*, Warszawa 2001.

¹² Ukraińskie stowarzyszenia pożarnicze reprezentowane były przez Sicz (1900), Sokił (1902), Łuh (1925), S. Popowycz, *Pożęnictwo w historii Halićkoho kraju, (1772–1939)*, Lwiwszczyna, Lwów 2006, s. 285.

¹³ Taki rodzaj formy stowarzyszeniowej charakteryzował również ukraińską organizację rolniczą, powstałą na terenie Galicji – Silskij Hospodar, w ramach której działał również oddział kobiecy. Ta forma organizacyjna przetrwała do 1944 r., do chwili rozwiązania. W szczytowym okresie działalności Silskij Hospodar liczył ok. 250 tys. członków, zorganizowanych w ok. 2000 kół i 66 filiach. Ukraińskie oddziały kobiece, przeciwnie jak w przypadku Kół GW, nigdy nie nabyły swojej odrębności stowarzyszeniowej.

¹⁴ D. Wawrzykowska-Wierciochowa, *Z Dziejów Kobiety...*, s. 134–135, „[...] Towarzystwo Kółek Rolniczych, choć się 30 lat namyślało nad zmianą statutu, powołującą i kobiety do współdziałania w kółkach rolniczych, jeszcze nie chce zrozumieć, że kobieta wiejska ma być uświadomioną nie tylko dlatego, aby Towarzystwo miało zadowalające rezultaty z pracy samych mężczyzn, ale i dlatego, że praca włóścianki świadomej swych praw i obowiązków jako obywatelki, matki i gospodyni jest główną podstawą kultury polskiej [...]”.

¹⁵ A. Gurnicz, *Kółka Rolnicze w Galicji. Studium Społeczno-Ekonomiczne*, Warszawa 1937, s. 311, „[...] Zgodnie z brzmieniem statutu organizacyjnego, każde 10 członkiń kółka mogło stworzyć oddział kobiecy przy Kółku Rolniczym. Wyodrębniony oddział kobiecy wybierał ze swego grona przewodniczącą, jej zastępczynię, sekretarkę i kasjerkę. Powołanie oddziału kobiecego wymagało zgody zarządu Kółka. Na zebraniu założycielskim powinien być obecny delegat zarządu głównego oraz przewodniczący i sekretarz Kółka przy którym tworzone oddziały kobiecy [...]” , zob. więcej: Towarzystwo Kółek Rolniczych we Lwowie, *Statut i regulamin*, Lwów 1914. s. 13 i 61–68.

przy Kółkach Rolniczych realizowały misję swoich macierzystych „opiekunów”, jak również nadawano im specjalny kierunek działalności, dostosowany do zainteresowań kobiet. Cytowany wcześniej statut, wymieniał zadania oddziałów kobiecych w zakresie pracy kulturalnej, gospodarczej, organizacji handlu, przemysłowienia, działalności kredytowej, akcji asekuracyjnej oraz działalności OSP¹⁶. Niestety zainicjowane w szczególności przez władze stowarzyszeniowe Kółek Rolniczych, tworzenie oddziałów kobiecych, nie dało oczekiwanych rezultatów. W roku 1912 funkcjonowały tylko 43 oddziały na terenie 22 powiatów ówczesnej Galicji¹⁷.

Stabilny, lecz powolny rozwój ruchu kobiecego przerwał wybuch I wojny światowej. Po jej zakończeniu, już w nowych realiach, podjęto próby reaktywacji istniejących wcześniej wiejskich organizacji kobiecych. Proces ten przebiegał dwutorowo. W całym b. Królestwie odradzać się zaczęły dawne i nowe Koła GW, co było zasługą w zdecydowanej większości kobiet, które stały się beneficjentkami ich politycznego upodmiotowienia¹⁸ przez władze, nowej suwerennej Polski. Wojna

¹⁶ „[...]W zakresie pracy kulturalnej, zadania oddziału kobiecego miały polegać na umoralnieniu stosunków na wsi, uszlachetnieniu obyczajów, szerzeniu zamiłowania do pracy, propagowaniu wstrzeźliwości w używaniu alkoholu, pielęgnowaniu chłopskich tradycji i zwyczajów itp. Pomocniczy charakter organizacji zobowiązywał do wszechstronnego współdziałania we wszystkich poczynaniach kółka. Szczególną potrzebę pomocy widziano w urządzeniu zebrań towarzyskich, prowadzeniu gospód chrześcijańskich, zachęcaniu młodzieży do urządzania przedstawień scenicznych, urządzaniu popisów wokalnych i muzycznych itp. **W dziedzinie gospodarczej** zadaniem oddziałów kobiecych było dążenie do ulepszenia gospodarstwa domowego z natury rzeczy prowadzonego przez kobiety. W szczególności zaliczano tu mleczarstwo, sadownictwo, warzywnictwo i ogrodnictwo. Ponadto pomoc ta mogła być wydatna przy uprawie roślin leczniczych, organizowaniu kursów gospodyń wiejskich. **W zakresie organizacji handlu** oczekiwano od oddziałów kobiecych poparcia dla sklepów i składnic przez deklarowanie udziałów sklepowych i zaopatrywanie się w artykuły spożywcze i gospodarcze we własnym sklepie lub składnicy [które prowadziło Kółko – przyp. M.S]. To samo dotyczyło zakupów nasion, nawozów, maszyn, narzędzi i drzewek owocowych [zakup w Związku Ekonomicznym – przyp. M.S] jak i sprzedaży produktów gospodarczych, takich jak: jaja, masło, mleko, ser, drób itp. **W dziedzinie przemysłowienia** wsi oddziały kobiece miały dążyć szczególnie do rozwoju przemysłu domowego. W zależności od miejscowych warunków, stawiano na rozwój koronkarstwa, pończosznicarstwa, guzikarstwa, koszykarstwa i kwaciarstwa. Możliwy był również rozwój i organizacja spółek produkcyjnych różnego profilu działalności. **W zakresie działalności kredytowej**, stawiano na inicjatywy z zakresu gromadzenia oszczędności. **W zakresie asekuracyjnym**, rola kobiet miała polegać na zachęcaniu członków oddziałów kobiecych i Kółek Rolniczych do rozszerzania zakresu ubezpieczeń. **W popieraniu działalności OSP**, dla kobiet zarezerwowano prowadzenie apteczek ratunkowych i niesienie pomocy w nagłych wypadkach. Urządzenie takich apteczek miało być organizowane wspólnie przez oddział i straż [...]”, w: A. Gurnicz, *Kółka Rolnicze...*, s. 312, zob. więcej: Towarzystwo Kółek Rolniczych we Lwowie, *Statut i regulamin*, Lwów 1914, s. 13 i 61–68; *Sprawozdanie z czynności TKR za rok 1912*, Lwów 1913.

¹⁷ A. Gurnicz, *Kółka Rolnicze...*, s. 312, zob. więcej: *Sprawozdanie z czynności TKR za rok 1912*, Lwów 1913. Niestety wymienione sprawozdanie nie odnotowuje działalności Kół GW na terenie gmin wiejskich (jednostkowych), wchodzących w późniejszym okresie w skład Gminy Tarnoszyn (od 1934 roku).

¹⁸ Wiązało się to z nadaniem kobietom czynnego i biernego prawa wyborczego, zob: Dekret o ordynacji wyborczej do Sejmu Ustawodawczego, Dz.U. 1918 nr 18 poz. 46.

zmusiła wiele kobiet do samodzielnego kierowania gospodarstwem, była więc paradoksalnie, elementem przyśpieszającym emancypację i demokratyzację życia na wsi i w rodzinie¹⁹. W byłym zaborze rosyjskim, na stanowcze żądania organizacji chłopskich (reprezentowanych najczęściej przez mężczyzn), tworzono przy Okręgowym Towarzystwie Rolniczym komórki dla spraw kobiecych, zwane Wydziałami Kół Gospodyń²⁰. Równocześnie Stowarzyszenie Zjednoczonych Ziemianek zaczęło organizować Koła GW pod swoim patronatem²¹. W 1920 roku na tle różnic programowych dochodzi do rozłamu w kierownictwie chłopskich organizacjach rolniczych. Utworzony zostaje nowy, tzw. Centralny Związek Kółek Rolniczych (CZKR), co wiąże się z opuszczeniem przez kadry instruktorskie (w tym instruktorki kobiece²²) szeregów Centralnego Towarzystwa Rolniczego (CTR). Tak więc w wyniku zasadniczych różnic ideowo-społecznych po 1920 roku, na terenie byłego zaboru rosyjskiego, funkcjonowały trzy odrębne podmiotowo organizacje kobiece. Jedne prowadzone pod patronatem ziemianek, drugie przez Wydział Kółek Rolniczych przy CTR, trzecie wreszcie organizowane przez Sekcję Kół Gospodyń Wiejskich przy CZKR²³. Przez cały okres swojej działalności, tj. do roku 1930, realizowały swoje zadania statutowe, skierowane na ożywienie ruchu kobiecego w obszarach swojego oddziaływania. Należy dodać, że z różnym skutkiem. W 1930 roku następuje unifikacja CZKR z CTR²⁴, co pociągnęło za sobą unifikację i Kół GW w jedną Centralną Organizację Kół Gospodyń Wiejskich (COKGW).

W byłym zaborze pruskim już w 1918 roku, poszczególne Koła GW istniejące od 1910 roku, oraz nowo powstałe, zostały scentralizowane w Wydziale Włościanek przy Towarzystwie Ziemianek Wielkopolskich. W wyniku reorganizacji, Wydział Włościanek, dołączył do struktur Organizacji Kółek Rolniczych w Poznaniu (jako sekcja). Równocześnie w 1920 roku wszedł w struktury Wielkopolskiej Izby Rolniczej, przyjmując nazwę Związku Włościanek Wielkopolskich²⁵. Na terenie b. zaboru funkcjonowały jeszcze dwie organizacje kobiece: Zrzeszenie Pomorskich Kół Gospodyń Wiejskich, przy pomorskich organizacjach rolniczych oraz nieliczne Koła GW przy śląskich organizacjach rolniczych²⁶.

---

¹⁹ S. Inglot (red.), *Historia Chłopów Polskich*, Tom III, *Okres II Rzeczypospolitej i Okupacji Hitlerowskiej*, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza 1980, s. 294.

²⁰ Zreorganizowane w 1919 r. w Sekcję Kół GW przy Zarządzie Głównym Związku Kółek Rolniczych Centralnego Towarzystwa Rolniczego w Warszawie.

²¹ D. Wawrzykowska-Wierciochowa, *Z Dziejów Kobiety...*, s. 172.

²² „[...] Sekcja Kobieca przy Kółkach Rolniczych Centralnego Towarzystwa Rolniczego, wegetowała, mając tylko 1 osobę do wszystkich prac – biurowych, organizacyjnych, instruktorskich i redaktorskich [...]”, w: D. Wawrzykowska-Wierciochowa, *Z Dziejów Kobiety...*, s. 173.

²³ Tamże.

²⁴ W ramach połączenia powstało wówczas Centralne Towarzystwo Organizacji i Kółek Rolniczych.

²⁵ Tamże, s. 175.

²⁶ Tamże.

Konsolidacja gospodarczego ruchu chłopskiego w b. zaborze austriackim rozpoczęła się od łączenia stowarzyszeń chłopskich w oparciu o rolniczy samorząd terytorialny. W 1919 roku nastąpiło połączenie Towarzystwa Kółek Rolniczych z Towarzystwem Rolniczym w jedno Małopolskie Towarzystwo Rolnicze z organem prasowym „Przewodnik Kółek Rolniczych”, gdzie niekiedy ogólnikowo, stawiano na problematykę kobiet wiejskich²⁷. Niestety, jeśli mówiąc o ówczesnych Kołach GW w b. zaborze austriackim, należy stwierdzić, że została odsunięta na wiele lat problematyka rozwoju aktywności kobiecej. Charakterystyczną cechą było to, że tam gdzie dwadzieścia lat wcześniej powstawały pierwsze, doskonałe, na swoje czasy pisma dla kobiet wiejskich²⁸, gdzie powstawały pierwsze formy organizacyjne Kół GW, nastąpił znaczący regres w ich funkcjonowaniu. Dopiero po wielu reorganizacjach kółek i towarzystw rolniczych, a przy nich i kół gospodyń, powstał we Lwowie w 1933 roku, Związek Kół Gospodyń Wiejskich Województwa Południowo-Wschodnich²⁹. 12 stycznia 1934 roku Starosta Grodzki we Lwowie pozytywnie zaopiniował treść statutu zgłoszonego przez członkinie-założycielki, kierując prośbę o rejestrację stowarzyszenia do Urzędu Wojewódzkiego we Lwowie³⁰. Działalność ZKGWWPW, a dokładnie jego stowarzyszeniowa forma, została usankcjonowana prawnie wpisem do Rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego Lwowskiego w dniu 18 stycznia 1934 roku³¹. Od tego czasu możemy mówić o prawnej i formalnej stronie funkcjonowania Kół GW w województwach południowo-wschodnich ówczesnej Polski³².

W 1937 roku organizacje Kół GW istniały we wszystkich powiatach ówczesnej Polski. Organizacyjnie Koła GW należały do sześciu związków³³ i funkcjonowały w 16 województwach, 242 powiatach. 4221 Kół GW skupiało 99 455 członkiń³⁴. Z dniem 6 czerwca 1936 roku na terenie działalności ZKGWWPWZ funkcjonowało 516 Kół GW skupiających 11 361 członkiń. W dniu 2 sierpnia 1936 roku, statystyka mówi już o 662 Kołach GW zorganizowanych w 21 Oddziałach Powiatowych oraz niezrzeszonych, skupiających 22 080 członkiń³⁵. Z dniem 1 kwietnia

²⁷ D. Wawrzykowska-Wierciochowa, *Z Dziejów Kobiety...*, s. 176.

²⁸ Tamże, s. 120 i 125–132.

²⁹ Tamże, s. 176.

³⁰ Derżawnyj Archiw Lwiwśkoji Oblasti, (dalej: DALO), Urząd Wojewódzki we Lwowie (dalej: UWL), Wydział Społeczno-Polityczny, Dział Stowarzyszeń, (dalej: WSP-DS), f. 1, opis 54, spr. 6114, s. 3.

³¹ Tamże, s. 1–2. Uchwalony statut, był w okresie późniejszym dwukrotnie aktualizowany.

³² Obszar oddziaływania obejmował trzy województwa: lwowskie, stanisławowski, tarnopolskie.

³³ Były to: Centralna Organizacja Kół GW przy Centralnym Towarzystwie Organizacji i Kółek Rolniczych (OCTOiKR), Związek Włościanek Wielkopolskich, Pomorskie Zrzeszenie Kół GW, Sekcja Wiejska przy Towarzystwie Polek w Katowicach, Związek Kół GW Ziemi Południowo-Wschodnich (Lwów), Związek Kół GW przy Małopolskim Towarzystwie Rolniczym (Kraków), zob.: S. Inglot (red.), *Historia...*, s. 294.

³⁴ Tamże.

³⁵ DALO, UWL, Wydział Gospodarstw Wiejskich i Reform Rolnych (dalej: WGWiRR), f. 1. op. 10, spr. 1630, str. 1–15.

1938 roku w trzech województwach południowo-wschodniej Polski, stowarzyszenia Kół GW funkcjonowały w większości ich powiatów. W województwie lwowskim funkcjonowało 21 Związków Powiatowych Kół GW, 477 Kół GW, które liczyły w sumie 11 320 członkiń. Na terenie województwa tarnopolskiego funkcjonowało 12 Związków Powiatowych Kół GW, w skład których wchodziło 295 Kół GW liczących 5695 członkiń. Natomiast w województwie stanisławowskim, w 11 Związkach Powiatowych Kół GW, zrzeszonych było 164 Kół GW, liczących 2668 członkiń. Razem na terenie województwa lwowskiego, tarnopolskiego i stanisławowskiego, funkcjonowały 44 Związki Powiatowe Kół GW, zrzeszające 936 kół GW, liczących 19 683 członkiń³⁶. Natomiast na dzień 31 marca 1939 roku, Zarząd ZKGWPPW³⁷, wykazywał działalność 51 Związków Powiatowych Kół GW, 1076 Kół GW, liczących 24 300 członkiń³⁸.

Na terenie powiatu rawskiego, w maju 1936 roku notowano 19 Kół GW oraz 390 członkiń. Według stanu organizacyjnego na dzień 30 września 1937 roku, notowano działalność 20 Kół GW, liczących 455 członkiń, a zgodnie z danymi Zarządu Powiatowego KGW w Rawie Ruskiej z 1939 roku, na terenie powiatu funkcjonowało już 25 Kół GW³⁹, które zrzeszały ok. 400 członkiń⁴⁰.

³⁶ Statystyka liczbowa podaje tylko stowarzyszone członkinie Kół GW w ZKGWPPW.

³⁷ Rada ZKGWPPW we Lwowie liczyła 28 osób, zaś Zarząd KGWPPW liczył 12 osób: „[...] Przewodnicząca – Felicia Garapichowa (Lwów, Piłsudskiego 16/II.p.). Członkinie Zarządu: Jackiewiczowa Katarzyna (Zubrza), Wrzeszczowa Agnieszka (Swirz), Niesiołowska Anna – sekretarka (Lwów, Kochanowskiego 122), Skoczyńska Matylda (Lwów, Mochnackiego 4, zw.pow.), Szpunarowa Maria (Hołosków), Pelcowa Zofia (Krzemienica, pow. Łańcut), Kulczyńska Maria (Lwów, Supińskiego 11), Łosiowa Zofia (Lwów, Krzyżowa 7), Zastępcy: Kapuścińska Katarzyna (Lipniki, pow. Mościska), Kordekowa Zofia (Jezierzany), Mudrykowa Maria (Bystrowice). [...] Zarząd ZKGWPPW przeprowadza swoje prace w terenie, wg. planu pracy, rozwijając coraz bardziej swoje agendy. W roku sprawozdawczym zebrania Zarządu odbyło się 4-ry w tem dwa posiedzenia z udziałem przewodniczących powiatowych Związków. Doroczne Zwyczajne Walne Zebranie odbyło się dnia 19 czerwca 1938 r. przy udziale ponad 700 delegatek [...], DALO, WSP-DS, f. 1, op.54, spr. 6114, s.134.

³⁸ Tamże, s.135–136.

³⁹ DALO, UWL, WGWIRR, f. 1, op. 10, spr.1643, s. 23.

⁴⁰ DALO, UWL, WGWIRR, f.1, op. 10, spr. 1408, str. 15. Jak ważnym wydarzeniem była formalno-prawna rejestracja Kół GW w Urzędzie Wojewódzkim we Lwowie w 1938 r., świadczy inna statystyka, mówiąca, że na dzień 12 marca 1937 r., notowano w powiecie rawskim, tylko 16 Kół GW w Bełżcu I (wieś), Bełżcu II (Krynica), Domaszowie, Korczowie, Poddolhem, Potyliczu, Szczepiatynie, Tehlowie, Zaborzu, Zamku, Tarnoszynie, Woronowie, Szawarach, Siedliskach, Ullicku Seredkiewiczach i Szczercu. Kolejny spis Powiatowych Oddziałów i Kół GW zrealizowany dla Dow. Okręgu Korpusu VI w Lwowie z dnia 1 czerwca 1937 r., wykazuje działalność 21 Kół GW, w tym nowych w Żabczu, Siedliskach, Wasylowie, Hubinku, Ulhówku, Hucie Lubyckiej, bez Koła GW w Korczowie. Statystyka z dnia 1 grudnia 1937 r., wskazuje na działalność 22 Kół GW Powyższa statystyka stoi niestety w sprzeczności, z tą zawartą w tekście głównym. Należy sądzić, że bardzo dynamiczna sytuacja związana z powstawaniem Kół GW w oraz wydłużony okres korespondencyjno-informacyjny na linii Urząd Wojewódzki we Lwowie – Koła GW, jest przyczyną różnicy w statystykach poszczególnych wydziałów Urzędu Wojewódzkiego we Lwowie, DALO, UWL, WGWIRR, f. 1, op. 10, spr.1630, s.2 i 8.

Niestety, wybuch II wojny światowej przerwał rozwój organizacji i działalności prężnie zapowiadającego się ruchu kobiet wiejskich. Ruchu, który w tej formie działalności już nigdy nie odrodził się. Wymuszone procesy migracyjne, zmiany i „korekty” granic zupełnie zmieniły strukturę narodowościową i ludnościową dzisiejszego pogranicza polsko-ukraińskiego, a co za tym idzie, zupełnie zredukowały funkcjonowanie polskich Towarzystw i Stowarzyszeń na omawianym terenie.

Dokładnie 110 lat temu rozpoczęły funkcjonowanie na obszarze Galicji, pierwsze wiejskie organizacje kobiece, stowarzyszone w Towarzystwie Kółek Rolniczych. W bieżącym, 2018 roku przypada również 100 lat od daty Odzyskania przez Polskę Niepodległości oraz wprowadzenia do politycznej przestrzeni publicznej niezmiernie ważnych zapisów ustawowych, gwarantujących kobietom podmiotowość wyborczą. Równo 80 lat temu rozpoczęły funkcjonowanie pierwsze Koła GW, organizowane na terenie powiatu rawskiego i sokalskiego, które prowadziły sformalizowaną prawnie działalność stowarzyszeniową. Inicjatywa uaktywnienia wiejskich kobiet Galicji, która wyszła od inteligentek działaczek społeczno-oświatowych: Marii Wysłouchowej, Stefani Wekslerowej, Marii Dulębianki, Marii Konopnickiej, Wiktorii Niedziałkowskiej, Marii Siedleckiej, Marii Wiśniewskiej (Turzomy), Zofii Daszyńskiej, Antoniny Machczyńskiej oraz innych, na trwale zadomowiła się w przestrzeni ówczesnej wsi. Odbiorcami ich wyteżonej pracy, były kobiety, których potomkinie również i obecnie nadają ton życiu społecznemu miejscowości Gminy Ulhówek. Działalność KGW na terenie przedwojennej gminy Tarnoszyn, Uhnów, Bełz, stanowi punkt wyjścia do dalszych badań nad historią funkcjonowania stowarzyszeń i towarzystw, które realizowały swoje cele i zadania na tym terenie, w dzisiejszych miejscowościach powiatu tomaszowskiego. Być może kolejna jubileuszowa rocznica pomoże odkryć następne niedostępne i nieznanne informacje, nie tylko o charakterze źródłowym, mówiące nam o zapomnianej historii tych terenów.

Aneks nr 1⁴¹

Spisy członkiń Kół Gospodyń Wiejskich z terenu gminy Tarnoszyn oraz częściowo Uhnów i Belz. Spis członkiń Zarządu Powiatowego Kół Gospodyń Wiejskich w Rawie Ruskiej.

Zachowano oryginalną pisownię.

Koło Gospodyń Wiejskich w Hubinku

(data rejestracji 20.12.1938r., wpis do rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego Lwowskiego, nr 3125)⁴²

1. Wronka Józefa – przewodnicząca
2. Kaczkowska Maria – sekretarka
3. Ożóg Władysława – skarbniczka
4. Maria Stan[...]⁴³ – członkini
5. Franciszka Stan[...]⁴⁴ – członkini
6. Zofia Kwaśniewska – członkini
7. Maria Wronka – członkini
8. Działa Barbara – członkini
9. Wójtowicz Stanisława – członkini
10. Janina Ruchol – członkini
11. Katarzyna Gorączka – członkini
12. Ewa Dominik – członkini
13. Ożóg Franciszek⁴⁵ – członkini
14. Lewkowicz Anna – członkini
15. Banaś Emilia – członkini

Źródło: Urząd Wojewódzki we Lwowie 1918–1939, Wydział Społeczno-Polityczny. Dział ds. Towarzystw. (Stan na 1938 rok).

Koło Gospodyń Wiejskich w Korczowie

(data rejestracji 20.12.2018r., wpis do rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego Lwowskiego, nr 3127)⁴⁶

1. Maria Żurowska – przewodnicząca

---

⁴¹ Na potrzeby artykułu przedstawiono również skład Zarządu Powiatowego Koła GW w Rawie Ruskiej, Zarządu Koła GW w Worochcie (ówczesny powiat sokalski, gmina Belz) oraz w Zastawiu (powiat rawski, gmina Uhnów), jako podsumowujący proces powstawania KGW na omawianym terenie.

⁴² DALO, UWL, WSP-DS, f. 1, op. 54, spr. 6243, s. 1–2.

⁴³ Nazwisko nieczytelne (Stanee?, Stanec?, Stance?), przyp. M.S.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Błąd w zapisie, prawdziwa forma imienia to: Franciszka. Statut Związku Kół Gospodyń Wiejskich Województw Południowo-Wschodnich, w rozdziale III, § 8, dopuszczał tylko żeńską formę członkostwa. Zob. więcej: Statut Koła GW, str. 5.

⁴⁶ DALO, UWL, WSP-DS, f. 1, op. 54, spr. 6249, s. 1–2.

2. Józefa Ślepokura – sekretarka
3. Zofia Cybruch – skarbniczka
4. Franciszka Nagórna – członkini
5. Ewa Buderkiewicz – członkini
6. Emilia Nowak – członkini
7. Małgorzata Ślepokura – członkini
8. Barbara Nagórna – członkini
9. Stanisława Podgórska – członkini
10. Michalina Żurowska – członkini
11. Paczkowska Janina – członkini
12. Władysława Ptak – członkini
13. Sadnicka⁴⁷ Elżbieta – członkini
14. Szczerba Helena – członkini
15. Michalina Ślepokura – członkini

Źródło: Urząd Wojewódzki we Lwowie 1918–1939, Wydział Społeczno-Polityczny. Dział ds. Towarzystw. (Stan na 1938 rok).

Koło Gospodyń Wiejskich w Szczepiatynie

(data rejestracji 20.12.1938r., wpis do rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego Lwowskiego, nr 3134)⁴⁸

1. Mielnik Katarzyna – przewodnicząca
2. Kochan Marja – sekretarka
3. Bardega Maria – skarbniczka
4. Kochan Katarzyna – członkini
5. Łanowa Zofia – członkini
6. Juszcak Felicja – członkini
7. Emilia Szostakiewicz – członkini
8. Maria Bardega – członkini
9. Wawryszczuk Irena – członkini
10. Banach Ewa – członkini
11. Tomczyszyn Barbara – członkini
12. Szostakiewicz Michalina – członkini
13. Bardega Józefa – członkini
14. Paulina Leszczyńska – członkini
15. Tarkiewicz Irena – członkini

Źródło: Urząd Wojewódzki we Lwowie 1918–1939, Wydział Społeczno-Polityczny. Dział ds. Towarzystw. (Stan na 1938 rok).

---

⁴⁷ Obecnie używana forma nazwiska: Stadnicka, przyp. M.S.

⁴⁸ DALO, UWL, WSP-DS, f. 1, op. 54, spr. 6262, s. 1–2.

Koło Gospodyń Wiejskich w Tarnoszynie

(data rejestracji 20.12.1938r., wpis do rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu
Wojewódzkiego Lwowskiego, nr 3136)⁴⁹

1. Michalina Podgórska – przewodnicząca
2. Wawryszuk Anna – sekretarka
3. Nowakowa Zofia – skarbniczka
4. Wawryszuk Maria – członkini
5. Wawryszczuk Stefania – członkini
6. Rybińska Barbara – członkini
7. Ruszkowska Irena – członkini
8. Piękna Franciszka – członkini
9. Szczerba Genowefa – członkini
10. Maria Błahutowa – członkini
11. Łąkowska Katarzyna – członkini
12. Łąkowska Stefania – członkini
13. Ewa Łoś – członkini
14. Maria Rojeńska⁵⁰ – członkini
15. Błahuta Maria – członkini

Źródło: Urząd Wojewódzki we Lwowie 1918–1939, Wydział Społeczno-Polityczny. Dział ds. Towarzystw. (Stan na 1938 rok).

Koło Gospodyń Wiejskich w Turynie

(data rejestracji 20.12.1938r., wpis do rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu
Wojewódzkiego Lwowskiego, nr 3138)⁵¹

1. Lewandowska Maria – przewodnicząca
2. Kargolowa Antonina – skarbniczka
3. Kozakowa Helena – członkini
4. Ostrowska Franciszka – sekretarka
5. Knotelska Michalina – członkini
6. Łąkowska Katarzyna – członkini
7. Tomczyszynowa Władysława – członkini
8. Farysejowa Maria – członkini
9. Swidniak⁵² Agnieszka – członkini
10. Kotowiczowa Stefania – członkini
11. Kuperocka Anna – członkini
12. Majewska Tekla – członkini
13. Paluchowa Anna – członkini

---

⁴⁹ DALO, UWL, WSP-DS, f. 1, op. 54, spr. 6256, s. 1–2.

⁵⁰ Nazwisko nieczytelne (Rowieńska?), przyp. M.S.

⁵¹ DALO, UWL, WSP-DS, f. 1, op. 54, spr. 6258, s. 1–2.

⁵² Obecnie używana forma nazwiska: Świdniak, przyp. M.S.

14. Dziuruniowa Franciszka – członkini

15. Gawlikowa Antonina – członkini

Źródło: Urząd Wojewódzki we Lwowie 1918–1939, Wydział Społeczno-Polityczny. Dział ds. Towarzystw. (Stan na 1938 rok).

Koło Gospodyń Wiejskich w Ulhówku

(data rejestracji 20.12.1938r., wpis do rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego Lwowskiego, nr 3139)⁵³

1. Herda Katarzyna – przewodnicząca
2. Wolanin Rozalia – zast. przewod.
3. Swatek Anna – sekretarka
4. St. Ważna⁵⁴ – członkini
5. Jedynek Katarzyna – skarbniczka
6. C[...].cha⁵⁵ Katarzyna – członkini
7. Kasproicz⁵⁶ – członkini
8. Wołoszyn Marja – członkini
9. Wołoszyn Bronisława – członkini
10. Jaroszek Marianna – członkini
11. Ważna Katarzyna – członkini
12. Kołodziej Katarzyna – członkini
13. Ślusarska⁵⁷ – członkini
14. Michalina Podgórska – członkini
15. Anna Cybruch – członkini

Źródło: Urząd Wojewódzki we Lwowie 1918–1939, Wydział Społeczno-Polityczny. Dział ds. Towarzystw. (Stan na 1938 rok).

Koło Gospodyń Wiejskich w Wasylowie Wielkim

(data rejestracji 20.12.1938r., wpis do rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu Wojewódzkiego Lwowskiego, nr 3141)⁵⁸

1. Legżyńska⁵⁹ Edwarda – Przewodnicząca
2. Janina Jaśków – Zast.
3. Ożga Michalina – sekretarka
4. Pwlikowa Romana
5. Mucha Janina
6. Macewko Anna

---

⁵³ DALO, UWL, WSP-DS, f. 1, op. 54, spr. 6260, s. 1–2.

⁵⁴ Nieczytelny skrót imienia, przyp. M.S

⁵⁵ Nazwisko nieczytelne (Czocha?, Czicha?, Cicha?), przyp. M.S.

⁵⁶ Brak imienia, przyp. M.S.

⁵⁷ Brak imienia, przyp. M.S.

⁵⁸ DALO, UWL, WSP-DS, f. 1, op. 54, spr. 6241, s. 1–2.

⁵⁹ Obecnie używana forma nazwiska: Legieżyńska, przyp. M.S.

7. Kolbuchowa Zofia
8. Loryk⁶⁰ Gabriela
9. Sawicka Ludwika
10. Koza Anna
11. Płachta Jadwiga
12. Mucha Zofia
13. Obuchowska Aniela
14. Szczyrba Marya⁶¹
15. [S.....]⁶² Kaśka

Źródło: Urząd Wojewódzki we Lwowie 1918–1939, Wydział Społeczno-Polityczny. Dział ds. Towarzystw. (Stan na 1938 rok).

Koło Gospodyń Wiejskich w Worochcie

(data rejestracji 20.12.2018r., wpis do rejestru Stowarzyszeń Związków Urzędu Wojewódzkiego Lwowskiego, nr 3244)⁶³

1. Karabinowska Maria – przewodnicząca
2. Synetrowa⁶⁴ Aniela – zast. przewodniczącej
3. Ostrówka Anna – sekretarka
4. Karabinowska Katarzyna – zast. sekretarki
5. Brzozowska Tekla – skarbniczka
6. Leszczuk Paulina – Komisja rewizyjna
7. Fujara Katarzyna – Komisja rewizyjna
8. Szot Franciszka – Komisja rewizyjna
9. Ostrówka Katarzyna
10. Ostrówka Elżbieta
11. Ostrówka Helena
12. Bo[...]um⁶⁵ Anna
13. Barabasz Paulina
14. Skopik Franciszka
15. Ostrówka Krystyna

Źródło: Urząd Wojewódzki we Lwowie 1918–1939, Wydział Społeczno-Polityczny. Dział ds. Towarzystw. (Stan na 1938 rok).

---

⁶⁰ Obecnie używana forma nazwiska: Lorek, przyp. M.S.

⁶¹ Obecnie używana forma nazwiska: Szczerba, przyp. M.S.

⁶² Nazwisko nieczytelne (Studzienny?, Studzienna?, Stadnicka?), przyp. M.S.

⁶⁴ DALO, UWL, WSP-DS, f. 1, op. 54, spr. 6330, s. 1–2.

⁶⁴ Obecnie używana forma nazwiska: Senetra, przyp. M.S.

⁶⁵ Nazwisko nieczytelne (Bolzum?, Bobzum?), przyp. M.S.

Koło Gospodyń Wiejskich w Zastawiu

(data rejestracji 20.12.2018r., wpis do rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu
Wojewódzkiego Lwowskiego, nr 3145)⁶⁶

1. Brodkiewiczowa Julia – przewodnicząca
2. Gajkowa Anastazy – sekretarka
3. Wisz Julia – skarbniczka
4. Aniela Bednarczuk – członkini
5. Maria Lachowska – członkini
6. Maria Kotowicz – członkini
7. Cybruch Aniela – członkini
8. Paszkowska Michalina – członkini
9. Aniela Chuda – członkini
10. Stanisława Babiarz – członkini
11. Buchta Aniela – członkini
12. Katarzyna Górka – członkini
13. S[...]jka⁶⁷ Maria – członkini
14. Wołyńska Maria – członkini
15. Paszkowska Władysława – członkini

Źródło: Urząd Wojewódzki we Lwowie 1918–1939, Wydział Społeczno-Polityczny. Dział
ds. Towarzystw. (Stan na 1938 rok).

Powiatowy Związek Kół Gospodyń Wiejskich w Rawie Ruskiej

(data rejestracji 20.12.2018r., wpis do rejestru Stowarzyszeń i Związków Urzędu
Wojewódzkiego Lwowskiego, nr 3121.)⁶⁸

1. Olga Zakliczyzna – Przewodnicząca Zw. Pow. K.GW
2. Amelia Łączyńska – zastępczyni Przew. Zw. Pow. K.GW
3. Walerya Podolakowa – zastępczyni Przew. Zw. Pow. K.GW
4. Komendowska Stefania – sekretarka
5. Wanda Jarocho – członkini
6. Natalia Siemieńska – członkini
7. Gaszyńska Katarzyna – członkini
8. Kopytowa Julia – członkini
9. Michalina Podgórska – członkini
10. Maria Janeczko – członkini
11. Stanisława Sobotówna – członkini
12. Irena Skolimowska – członkini
13. Czesława Rag[...]wicz⁶⁹ – skarbniczka

---

⁶⁶ DALO, UWL, WSP-DS, f. 1, op. 54, spr. 6248, s. 1–3.

⁶⁷ Nazwisko nieczytelne (Sendecka?, Sondecka?), przyp. M.S.

⁶⁸ DALO, UWL, WSP-DS, f. 1, op. 54, spr. 6253, s. 1–3.

⁶⁹ Nazwisko nieczytelne (Ragenowicz?, Ragemowicz?), przyp. M.S.

14. Nier[...]ka ⁷⁰Katarzyna – członkini

15. Marya Machnowska – członkini

Źródło: Urząd Wojewódzki we Lwowie 1918–1939, Wydział Społeczno-Polityczny. Dział ds. Towarzystw. (Stan na 1938 rok).

Aneks nr 2
STATUT
ZWIĄZKU KÓŁ GOSPODYŃ WIEJSKICH
WOJEWÓDZTW POŁUDNIOWO-WSCHODNICH⁷¹
ZKGWWPW
(pisownia oryginalna)

I.

Nazwa, siedziba i charakter.

§ 1. Nazwa stowarzyszenia brzmi: „Związek Kół Gospodyń Wiejskich Województw Południowo-Wschodnich” – w dalszym ciągu niniejszego statutu nazwany krótko „Związek”.

§ 2. Siedzibą Związku jest miasto Lwów.

§ 3. Terenem działalności Związku są województwa: lwowskie, stanisławowskie i tarnopolskie.

§ 4. Związek jest dobrowolnym stowarzyszeniem o charakterze gospodarczo-oświatowym, związanym i zarejestrowanym na podstawie ustawy o stowarzyszeniach z dnia 27-go października 1932 r. i posiada osobowość prawną.

§ 5. Związek jest organizacją samodzielną i apolityczną i współpracuje z Lwowską Izbą Rolniczą, organizacjami rolniczymi oraz innymi organizacjami społecznymi o celach pokrewnych, o ile nie prowadzą akcji partyjno-politycznej.

II.

Cel, Zadania i środki działania.

§ 6. Celem Związku jest szerzenie wśród gospodyń wiejskich:

1. Oświaty zawodowej dla podniesienia gospodarstwa kobiecego, zarówno pod względem technicznym jak i dochodowym.

---

⁷⁰ Nazwisko nieczytelne (Nieradka?, Nieradzka?), przyp. M.S.

⁷¹ Statut Związku Kół Gospodyń Wiejskich Województw Południowo-Wschodnich, Lwów 1938. Na potrzeby niniejszego artykułu zostały zaprezentowane tylko części Statutu dot. organizacji, zadań oraz funkcjonowania najmniejszego ogniwa ZKGWWPW jakim były Koła GW. Cytowany statut składa się z dziewięciu części oraz 66 paragrafów, w których zawarte są również przepisy dot. funkcjonowania Związku Powiatowego KGW (cz. VI § 28 – 40, wyłączone z aneksu), Władz Naczelnych Związku i Rady Związku (cz. VII § 41–59, wyłączone z aneksu), funduszy związku oraz sądownictwa polubownego i drogi odwoławczej (prezentowane w aneksie).

2. Oświaty i kultury ogólnej prowadzącej do wyrobienia świadomych, oświeconych i twórczych obywaterek Państwa Polskiego działających w duchu chrześcijańskim, drogą moralnego, umysłowego i fizycznego podnoszenia kobiet wiejskich i ich rodzin.

§ 7. Związek dąży do swych celów przez:

1. **zrzeszenie** jak największej ilości gospodyń wiejskich w Kołach;
2. **prowadzenie** w tych Kołach pracy nad podniesieniem kultury i dobrobytu wsi, a w szczególności przez:
  - a) urządzenie zebrań, zjazdów, kursów, konkursów, pokazów, wystaw, wycieczek itp.;
  - b) organizowanie wspólnej sprzedaży i wspólnych zakupów, propagowanie spółdzielczości, rozwijanie przemysłu wiejskiego, premiowanie gospodarstw przodowniczych itp.;
  - c) podnoszenie higieny i zdrowotności wsi, opiekę fachową nad matką i dzieckiem, szczególniejszą opiekę nad dziećmi i młodzieżą (ochronki, dziecińce, półkolonie itp.), opiekę nad starcami, chorymi, ubogimi itp.;
  - d) zakładanie czytelni, bibliotek, świetlic itp., urządzenie obchodów, odczytów, przedstawień itp.;
  - e) wydawanie pism i wydawnictw własnych;
  - f) prowadzenie wszelkich innych prac przyczyniających się osiągnięcia celów Związku.

III.

Członkowie.

§ 8. Członkiem Związku może być każda własnowolna osoba płci żeńskiej, wyznania chrześcijańskiego, nieposzlakowana obywatelka Państwa Polskiego, która została przyjęta do Koła Gospodyń Wiejskich (§16.). Osoby nie mające możliwości należenia do Koła GW – lub brania czynnego udziału w pracach Koła ze względu na miejsce swojego zamieszkania, mogą być przyjęte na członków Związku przez zarząd najbliższego Związku Powiatowego w charakterze, tego Związku Powiatowego.

Członkom takim przysługują wszystkie prawa i obowiązki członków Związku wymienione w § 9. i 10. niniejszego statutu, z wyjątkiem prawa głosu stanowczego na Walnym zebraniu Związku Powiatowego. Ograniczenie to przestaje dotyczyć członków bezpośrednich z chwilą uzyskania przez nich jakiegokolwiek mandatu (wyboru) do władz któregośkolwiek z ogniw organizacyjnych Związku.

§ 9. **Prawa członków Związku** są następujące:

1. prawo posiadania legitymacji członkowskiej po zapłaceniu wpisowego i wkładki członkowskiej;

2. prawo uczestniczenia z głosem stanowczym na zebraniach i zjazdach;
3. prawo wyboru i wybieralności do wszystkich władz Związku zgodnie z postanowieniami statutu;
4. prawo z korzystania z wszelkich udogodnień i akcji Związku.

§ 10. **Obowiązki członków** Związku są następujące:

1. stosowanie się do postanowień statutu i powziętych uchwał;
2. branie udziału w pracach, zebraniach i zjazdach Związku;
3. wpłacanie regularne wkładek.

§ 11. **Utrata członkostwa Związku** następuje:

1. wskutek **zrzeczenia** się godności członka, po uregulowaniu wszelkich zobowiązań w stosunku do Związku;
2. wskutek **wykreślenia** przez Zarząd Koła, lub Zarząd Związku Powiatowego, gdy ktoś mimo trzykrotnego upomnienia dłużej niż przez rok nie spełnia jednego z 3-ch obowiązków członka;

3. przez **wykluczenie**, gdy członek działa na szkodę Państwa Polskiego, lub na szkodę związku, oraz gdy popełnił czyn hańbiący. Wykluczenie następuje pisemnie przez Zarząd Związku Powiatowego na wniosek zarządu Koła, a w stosunku do członków bezpośrednich – z własnej inicjatywy tego Zarządu. Wykluczonej członkini przysługuje prawo odwołania się od decyzji Zarządu Związku Powiatowego do Zarządu Głównego, który ma głos decydujący.

IV.

Organizacja Związku.

§ 12. Podstawową jednostką organizacyjną jest Koło Gospodyń Wiejskich działające na terenie jednej gromady.

§ 13. Wyższym ogniwem organizacyjnym jest Związek Powiatowy Kół Gospodyń Wiejskich, zrzeszający wszystkie Koła GW na terenie powiatu.

§ 14. Organizacją naczelną jest Związek Kół Gospodyń Wiejskich Województw Południowo-Wschodnich we Lwowie, zrzeszający Związki Powiatowe, oraz Koła GW tych powiatów, w których nie ma jeszcze zorganizowanych Związków Powiatowych.

Na terenie województw stanisławowskiego i tarnopolskiego Zarząd Główny na podstawie uchwały Walnego Zebrania związku może tworzyć wojewódzkie Delegatury w celu:

1. wykonywanie zleconych przez Zarząd Główny zadań regionalnych;
2. reprezentowanie Związków Powiatowych danego województwa oraz Zarządu Głównego wobec miejscowych władz, instytucji i organizacji;
3. sprawowanie kontroli na terenie swego województwa;
4. przedkładanie Zarządowi Głównemu sprawozdań i wniosków.

Na czele Delegatury stoi Zarząd w składzie: przewodniczącej, sekretarki i skarbniczki, mianowanych przez Zarząd Główny.

Do zadań Zarządu Delegatury należą sprawy jak w § 36. nin. statutu rozszerzeniu na teren województwa. Do ważności uchwał Zarządu Delegatury wymagana jest zgoda całego Zarządu.

V.

Koło Gospodyń Wiejskich

§ 15. Stowarzyszenie nosi nazwę: Koło Gospodyń Wiejskich w .....

Koło Gospodyń Wiejskich jest stowarzyszeniem zarejestrowanym po myśli postanowień rozporządzenia Prezydenta R.P. z dnia 27.X.1932 (Dz. U. RP. nr 94, poz.808) i posiada osobowość prawną.

Koło Gospodyń Wiejskich ma swoją siedzibę w..... a terenem jego działalności gromada.....

Koło może być zawiązane jeżeli co najmniej 15 kobiet odpowiadających warunkom członków, a zamieszkałych na terenie jednej gromady zgłosi pisemnie do Zarządu Zw. Powiatowego – a w braku tegoż do Zarządu Głównego – chęć zawiązania Koła i otrzyma na to zezwolenie wyższej jednostki organizacyjnej. Formalne zawiązanie Koła odbywa się na zebraniu organizacyjnym założycielek Koła w obecności delegatki Związku Powiatowego względnie Zarządu Głównego.

§ 16. O przyjęciu nowego członka do Koła już zawiązanego decyduje Zarząd Koła, zgłoszenie o przyjęcie winno być poparte przez 2-ch członków.

§ 17. Władzami Koła GW są:

1. Walne zebranie członków Koła,
2. Zarząd Koła,
3. Komisja Rewizyjna Koła.

§ 18. **Walne zebranie Koła** może być zwyczajne albo nadzwyczajne:

- a) Zwyczajne walne zebranie zwoływane jest raz na rok przez przewodniczącą Koła na mocy uchwały Zarządu w ciągu 3-ch miesięcy po skończeniu roku kalendarzowego.

Członkowie muszą być zawiadomieni o terminie walnego zebrania przynajmniej na 8 dni naprzód. Równocześnie Koło obowiązane jest co najmniej w tym samym czasie zawiadomić o walnym zebraniu Zarząd Związku Powiatowego, który ma prawo wysłania własnej delegatki;

b) Nadzwyczajne Walne zebranie Koła zwołane być musi na żądanie Związku Powiatowego albo Komisji Rewizyjnej, albo co najmniej połowy członków Koła. Może być także zwołane z własnej inicjatywy Zarządu Koła.

§ 19. **Zwyczajne Walne zebranie Koła GW:**

- a) przyjmuje i zatwierdza sprawozdanie Zarządu i zamknięcie rachunkowe za rok budżetowy oraz udziela na wniosek Komisji Rewizyjnej absolutorium Zarządowi;

- b) zatwierdza plan pracy i budżet przedstawiony przez Zarząd;
- c) wybiera spośród członkiń Koła:
  - 1. 5–7 członkiń Zarządu Koła na 1 rok,
  - 2. 2 delegatki na Walne zebranie Związku Powiatowego na 1 rok,
  - 3. Komisję Rewizyjną na jeden rok,
- d) uchwała wnioski należące do właściwości Walnego zebrania, a zgłoszone do Zarządu Koła co najmniej na trzy dni przed Walnym Zebraniem.

§ 20. **Uchwały** na Walnym zebraniu zapadają zwykłą większością głosów z wyjątkiem uchwały o rozwiązaniu Koła (§ 26. pkt. 1.). Do ważności uchwał potrzebna co najmniej połowa członków Koła. Walne zebranie zwołane z powodu braku kompletu w drugim terminie – obraduje i uchwała ważnie przy każdej ilości członków obecnych Uchwały Walnego zebrania sprzeczne ze statutem i celami Związku mogą ulec zawieszeniu przez delegatkę Związku Powiatowego aż do rozstrzygnięcia Zarządu Związku Powiatowego, które musi nastąpić do dnia 30-tu.

- § 21. Zarząd wybiera spośród siebie:
- 1. przewodniczącą i jej zastępczynię,
  - 2. sekretarkę i jej zastępczynię,
  - 3. skarbniczkę.

W skład zarządu wchodzi z głosem stanowczym delegat Kółka Rolniczego. Czynności członków Zarządu normuje regulamin wydany przez Zarząd Główny po zatwierdzeniu przez Radę Związku. Zarząd Koła obowiązany jest przedkładać corocznie sprawozdanie z działalności i protokół z Walnego zebrania Zarządowi Związku Powiatowego w terminie miesięcznym po Walnym zebraniu.

§ 22. **Do zakresu działalności Zarządu Koła** należy:

- 1. przyjmowanie członków i prowadzenie ich ewidencji,
- 2. wykonywanie uchwał Walnego zebrania Koła, oraz uchwał władz wyższych ogniw organizacyjnych Związku,
- 3. prowadzenie korespondencji i ksiąg,
- 4. przygotowanie na Walne zebranie Koła sprawozdań, planu prac i budżetu,
- 5. zarządzanie majątkiem Koła i zaciąganie zobowiązań majątkowych.

§ 23. Posiedzenia Zarządu odbywają się co najmniej raz na miesiąc. Do ważności uchwał Zarządu potrzebna jest obecność połowy członków Zarządu, w tej liczbie przewodniczącej lub jej zastępczyni. Uchwały zapadają większością głosów. W razie równości głosów rozstrzyga głos przewodniczącej zebrania.

§ 24. W razie śmierci lub ustąpienia członka Zarządu, przed terminem, lub opuszczenie przezeń 3-chzebrań z kolei bez usprawiedliwienia – Zarząd ma prawo dokończone zastępczynię tego członka do najbliższego Walnego zebrania.

§ 25. Komisja Rewizyjna Koła GW składa się z 3-ch członków Koła i jest organem kontroli Koła w sprawach finansowych, który sprawdza książki Zarządu co naj-

mniej raz na rok przed walnym zebraniem i przedstawia Walnemu zebraniu wniosek o udzielenie absolutorium. Członek zarządu nie może być członkiem Komisji Rewizyjnej.

§ 26. **Rozwiązanie Koła** może nastąpić:

1. na skutek uchwały Walnego zebrania Koła powziętej większością 2/3 obecnych na zebraniu członków Zarządu Koła. Wniosek o rozwiązaniu Koła musi być uwidoczniiony na porządku dziennym Walnego zebrania i przedłożony co najmniej na 8-m dni przed walnym zebraniem Zarządowi Związku powiatowego;
2. na zarządzenie Związku Powiatowego, lub Zarządu Głównego, jeżeli brak Związku Powiatowego, po dwukrotnym a bezskutecznym zwołaniu walnego zebrania Koła, - lub na skutek stwierdzenia sprzecznej ze statutem działalności Koła.

§ 27. Majątek rozwiązanego Koła przechodzi pod zarząd Związku Powiatowego, a w razie braku tegoż, Zarządu Głównego. W wypadku powstania przed upływem 3-ich lat na terenie rozwiązanego Koła, nowego Koła, majątek ten przekazany będzie nowo powstającemu Kołu.

Po upływie tego terminu majątek nieistniejącego Koła przechodzi na własność Związku Powiatowego, względnie Zarządu Głównego.

VIII

Fundusze Związku

§ 60. **Fundusze Związku** tworzą się z wkładek członków, subwencji, darów, zapisów i dochodów z przedsiębiorstw.

§ 61. Każdy członek opłaca do kasy Koła wkładkę podstawową uchwalone przez Walne zebranie Związku.

Każde Koło wpłaca do Związku Powiatowego ryczałt uchwalony przez Walne zebranie Związku a w razie braku Związku Powiatowego bezpośrednio do Zarządu Głównego we Lwowie.

Zarząd Związku Powiatowego odprowadza najpóźniej na jeden miesiąc przed końcem roku budżetowego uchwaloną przez Walne zebranie Związku część ryczałtu do Zarządu Związku.

Członkowie bezpośredni Związków Powiatowych płacą wkładki w tej samej wysokości co członkowie Kół Gospodyń Wiejskich do tego Związku Powiatowego, który ich przyjął.

§ 62. Zobowiązania majątkowe zaciąga Związek na podstawie uchwały Walnego zebrania Związku.

Związek odpowiada wobec swoich wierzycieli tylko majątkiem swoim, a nie swoich członków.

Zbycie i obciążenia majątku ruchomego wymaga uprzedniej uchwały Walnego zebrania Związku.

§ 63. Do nabycia majątku nieruchomego, przyjęcia legatów, darowizn, potrzebne jest uprzednie zezwolenie Rady Związku.

§ 64. Majątek stanowiący własność Związku Powiatowego administrowany będzie przez ten Związek, w wypadku jednak wadliwości w zarządzaniu majątkiem, lub niemożności administrowania, – administrację przejmuje Zarząd Główny Związku na podstawie uchwały Rady Związku.

IX

Sądy polubowne

§ 65. Spory wynikłe w obrębie Związku oraz jego Związków Powiatowych i Kół GW zarówno między członkami, jak i między nimi a władzami Związku rozstrzyga sąd polubowny, w skład którego obie strony wybierają po jednym arbitrze, ci zaś superarbitra spośród członków organizacji.

Spory między członkami Koła GW rozstrzyga sąd polubowny przy Kole GW, wybrany spośród członków Koła. Spory między członkiem Koła, a jego zarządem, lub między zarządami poszczególnych Kół rozstrzyga sąd polubowny przy Związku Powiatowym, powołany spośród członków Związku Powiatowego, nie przynależnych do Kół wiodących spór.

Spory między Zarządem Koła a Zarządem Związku Powiatowego, lub Zarządami poszczególnych Związków Powiatowych, rozstrzyga sąd polubowny przy Związku we Lwowie, powołany spośród członków Związku nie przynależnych do Związków Powiatowych wiodących spór.

§ 66. **Odwołanie:**

1. od orzeczeń sądu polubownego przy Kole przysługuje odwołanie do Zarządu Związku Powiatowego, który decyduje ostatecznie;
2. od orzeczeń sądu polubownego przy Związku Powiatowym, przysługuje odwołanie do Zarządu Głównego, który decyduje ostatecznie;
3. od orzeczeń sądu polubownego przy Związku Głównym, przysługuje odwołanie do Rady Związku, która decyduje ostatecznie.